

Л. П. БЕДРАТІУК

Хмельницький національний університет

Ю. В. ШУТЯК

Львівський університет

ПРОЦЕДУРА ПУБЛІКАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В МІЖНАРОДНИХ РЕЦЕНЗОВАНИХ ЖУРНАЛАХ

В статті розглядається проблема виходу вітчизняної науки в міжнародний простір. Основна увага приділена проблемам публікації результатів наукових досліджень в міжнародних рейтингових журналах. На основі власного досвіду автори описують процедуру публікації для точних і соціально-економічних наук і способи вирішення труднощів, які виникають на різних етапах підготовки публікації в міжнародний англomовний журнал.

Ключові слова: інтеграція науки, якість наукових досліджень, наукова стаття, міжнародний журнал, імпакт-фактор, h-індекс.

L. P. BEDRATIUK

Khmelnytskyi National University, Ukraine

Y. V. SHUTYAK

University of Liege, Belgium

PUBLICATION PROCEDURE OF RESEARCH RESULTS IN INTERNATIONAL PEER-REVIEW JOURNALS

The paper addresses the problem of integration of Ukrainian science into the international community. The main attention is paid to issues of the publication of research results in international ranking journals. Based on my own experience, the authors describe a procedure for publication of various sciences and consider ways to address the difficulties that arise in various stages of publication in an international journal in English.

Key words: integration of science, quality of scientific research, scientific article, international journal, impact-factor, h-index

Постановка проблеми. Сьогодні в українській науці відбуваються постійні зміни, основною метою яких є підвищення якості досліджень та інтеграція української науки у світовий науковий простір. Проте на шляху до досягнення цієї мети існує цілий ряд об'єктивних бар'єрів, які поки що перешкоджають вітчизняним науковцям представити результати своїх досліджень на обговорення іноземних колег. До них належать практична відсутність наукових результатів світового рівня, мовний бар'єр, відсутність досвіду таких публікацій та незнання особливостей наукової діяльності в різних країнах світу. З цієї причини більшість рейтингових наукових журналів світу залишаються для більшості українських науковців недоступними. Звісно, в таких умовах найбільш привабливими виглядають журнали, зареєстровані в сусідніх Росії, Білорусії, Молдові, де можна публікуватися російською мовою і вимоги до публікації подібні до вимог українських журналів. Водночас, такі публікації не сприяють інтеграції української науки у більш впливову англomовну наукову спільноту, яка охоплює усі провідні країни світу.

Аналіз останніх досліджень. Цікавим фактом є те, що проблема публікації результатів досліджень в журналах з високим рейтингом залишається актуальною і для зарубіжних вчених. Високі вимоги журналів до якості досліджень спричиняють високий відсоток відмов авторам статей. Ця проблема викликала жваве обговорення серед науковців і публікацію ряду статей і книг, присвячених проблемі підготовки і публікації статей в провідних рецензованих журналах світу [1–4]. Оскільки більшість таких робіт опубліковані англійською мовою і для іноземного читача, виникає необхідність у ознайомленні вітчизняних науковців з цією проблемою і можливими шляхами її вирішення.

Формулювання цілей та задач дослідження. В даній статті пропонується розглянути основні етапи процесу публікації наукових результатів в рейтингових англomовних журналах, приділяючи особливу увагу труднощам, які можуть виникнути в процесі підготовки і подачі публікації до друку.

Викладення основного матеріалу

Наука очима європейського професора. На Заході публікації, точніше їх кількість та якість, є фактично єдиним критерієм оцінки викладача чи науковця. Також кількість і якість публікацій співробітників є одним із основних критеріїв під час складання рейтингу західних університетів (наприклад, в рейтингу Times Higher Education's global rankings наукова діяльність займає 30% від загальної оцінки). Тому на Заході університети максимально заохочують наукову діяльність своїх співробітників.

Що саме розуміється під кількістю та якістю публікацій? Виявляється це не зовсім очевидні речі. На початку пропонуємо розглянути деякі базові моменти. По-перше, що взагалі розуміється під науковою діяльністю на Заході? Спрощено, відповідь на це питання може бути така: науковою діяльністю називається така діяльність, результати якої публікуються у впливових наукових журналах. Тому, наприклад, захист

дисертації не вважається науковою діяльністю і публікація у не впливовому журналі, яку ніхто із спеціалістів ніколи не прочитає, також не вважається науковою публікацією. Якість публікації вимірюється загальним числом посилань на неї в інших статтях, які також опубліковані у впливових журналах.

Чим вимірюється впливовість журналу? Для цього уже декілька десятиліть використовується таке наукометричне поняття, як імпакт-фактор журналу, який щорічно обчислюється Філадельфійським Інститутом наукової інформації (ISI) та публікується в журналі "Journal Citation Report". Імпакт-фактор обчислюється за таким принципом: береться кількість статей в даному журналі, на які були посилання в усіх інших журналах за рік, три та п'ять останніх роки, і ділиться на загальну кількість статей, які було надруковано в цьому журналі за ці роки. Отже, якщо деякий журнал публікує роботи, на які ніхто не посилається, то він має нульовий імпакт-фактор і не вважається впливовим. В такому журналі ніхто з серйозних вчених публікуватися не буде. Таким чином, імпакт-фактор лінійно впорядковує журнали за величиною імпакт-фактора. Оскільки основна маса українських журналів існує поза світовим науковим контекстом, то вони мають нульовий імпакт-фактор.

Альтернативний підхід до вимірювання якості публікацій заснований на науково метричному показнику який називається індекс Гірша (h-index). Цей індекс визначається таким чином: вчений має індекс h, якщо він має h робіт, таких, що кожна з цих робіт цитувалася не менше h разів, а всі інші його роботи цитувалися меншу кількість раз. Наприклад, індекс Гірша рівний 2, якщо у автора є лише дві роботи, кожна з яких цитувалася не менше 2 разів. Він може мати ще 100 інших робіт які цитувалися по одному разу але h все одно рівне 2. Видавництво "Elsevier" склало базу даних таких впливових журналів (біля 20 тисяч), яка називається Scopus. Вона є важливим світовим наукометричним інструментом. З українських журналів туди входить близько 30 журналів. Всі інші вітчизняні наукові журнали в цій базі не зареєстровані. Це значить, що результати досліджень, опублікованих в таких журналах, знаходяться поза світовим науковим простором.

Зауважимо, що в цій базі даних не враховуються монографії. Scopus надає інформацію про автора і про вуз, кількість публікацій вченого у базі, кількість цитувань на його роботи за ці роки і так званий h-індекс. Популярні рейтинги ВНЗ України складені саме на основі h-індексу. Крім того МОН України державне замовлення на магістрів розподіляє з врахуванням наявності публікацій в Scopus. Отже, якість роботи вченого визначається трьома показниками: імпакт-фактором журналів, загальною кількістю цитувань його публікацій та його h-індексом. За цими трьома параметрами здійснюють оцінку і порівняння діяльності викладачів, кафедр та вузів на Заході.

Зміст публікацій. В разі бажання надрукувати свою статтю у впливовому англomовному журналі найголовніше ключове питання – що саме публікувати? Виходячи із вищесказаного, легко зрозуміти, що журнал не опублікує роботу, на яку ніхто не буде посылатися, тому що така робота просто знизить імпакт-фактор журналу. Зниження імпакт-фактору веде до зниження наукової репутації головного редактора та редакційної колегії. Це, в свою чергу, може призвести до зменшення фінансування і навіть до закриття цього журналу. Для того, щоб на статтю посылалися при виборі того, що саме публікувати, потрібно керуватися одним надійним принципом: тема статті повинна знаходитися в контексті поточних журнальних публікацій і в статті повинен міститися новий науковий результат. Для цього науковець повинен бути знайомим з основними науковими тенденціями в своїй сфері і постійно, кожен день знайомитися з новими публікаціями зі своєї спеціальності. Знайомлячись із тим, що публікують журнали, через деякий час можна зрозуміти тенденції, інтереси і напрямки розвитку наукової думки в цій області. Одночасно потрібно придивлятися до структури статей, способу подання інформації, цитування тощо. Після цього легше вписати теми своїх досліджень в світовий контекст або доведеться перекваліфікуватися.

Тому перед початком роботи доцільно провести попереднє дослідження того, що зараз публікується і що є цікавим за вашою темою. Для цього потрібно деякий час, можливо кілька місяців, просто читати те, що публікують в журналах, які теми є актуальними. Сьогодні всі серйозні журнали мають офіційні Інтернет-сторінки, на яких завжди можна ознайомитися, як мінімум, з назвою статті та анотацією до неї. Також на власних персональних сторінках багато вчених викладає повні тексти своїх статей. Можна надіслати листа автору статті і ввічливо попросити його поділитися нею. Як правило, науковці позитивно реагують на такі прохання з надією збільшити цитування своїх робіт.

Мовні проблеми. Мовна проблема є однією з найважчих проблем для тих, хто прагне опублікуватися в англomовному журналі. Вирішити її можна двома способами: писати самому або ж подавати український текст на переклад. Дійсно, навіть без знання мови можна опублікуватися, скориставшись послугами перекладача. Проте тут можуть виникнути інші проблеми. Не всі перекладачі знають спеціальну термінологію і деякі особливості конкретного наукового стилю. Золоте правило – перекладач повинен знати і розуміти той текст, який він перекладає. Тому бажано, а для негуманітарних спеціальностей, обов'язково, щоб статтю після перекладача прочитав спеціаліст, який володіє мовою викладення матеріалу. Для цього можна звернутися до знайомих колег, на спеціалізовані форуми, або просто написати ввічливого листа до англomовного спеціаліста з проханням прочитати роботу.

Інша ситуація, коли науковець вирішив самостійно підготувати статтю, спираючись на власні знання іноземною мовою. В цьому випадку потрібно реалістично оцінювати рівень своїх знань і не

соромитися просити про допомогу колег чи фахівців з англійської мови. Також корисним буде читання статей зі спеціальності на іноземній мові, виписування ключових фраз, термінів, слів, що використовуються в науковому стилі мови. Можна скористатися спеціальною літературою з академічної мови (Academic Writing). Крім цього, можна просто направити свою статтю на професійну вчитку і редагування, яку пропонують деякі видавництва.

Процес публікування. Якщо стаття готова, необхідно перш за все визначитися з тим, в якому журналі її краще опублікувати. Насамперед, потрібно перевірити, чи справді журнал є виданням, зареєстрованим в базі даних Scopus. Далі, при виборі журналу особливу увагу потрібно приділити його спеціалізації. При цьому потрібно орієнтуватися не тільки на його назву, але взяти до уваги описані редакцією місію і цілі (mission, aims, scope), просканувати назви публікацій в цьому журналі, ознайомитися з інформацією про видавця і редакторів. Це перший фактор, який впливає на рішення редакційної колегії. На відміну від вітчизняних журналів, англійські зазвичай мають вузьку спеціалізацію. Наприклад, стаття з організації виробництва ніколи не буде надрукована в журналі з маркетингу або управління трудовими ресурсами. Крім цього варто звернути увагу на те, який тип статей приймається або не приймається журналом: наукові записки, літературний огляд, емпіричні дослідження. Є журнали, які надають перевагу лише окремим методологічним підходам або, наприклад, зовсім не публікують теоретичних статей, зосереджуючи свою основну увагу на прикладних дослідженнях. Відмова редакції через невідповідність статті спеціалізації журналу є однією з найбільш розповсюджених.

Інформацію про журнал, його цілі, вимоги до публікацій можна знайти на офіційній сторінці цього журналу. Багато видавництв дотримуються схожих правил. Проте потрібно пам'ятати, що на Заході не існує структури, подібної до ВАК. Журнал сам визначає структуру і обсяг статей, а також інші вимоги до публікацій. Окремі журнали можуть пропонувати шаблон статті. Науковці з точних наук мають бути готові до того, що редактор, в якому вимагається набрати текст, може бути не Word, а TEX, який дає кращу якість друкованого тексту.

Після оформлення статті відповідно до інструкції, можна надсилати файл у редакцію. Сучасні журнали надають перевагу електронній пошті або автоматизованим системам подачі до друку. В процесі подачі статті, журнал може вимагати вибрати одного з редакторів, до якого необхідно направити статтю. Необхідно вибрати такого редактора, наукові інтереси якого наближені до теми статті. Інформацію про редактора і його наукові інтереси потрібно шукати в Інтернеті.

Після того, як стаття надіслана, надходить лист про те, що стаття прийнята до розгляду. Якщо система подачі статей неавтоматична, то стаття разом із ввічливим супровідним листом надсилається на електронну адресу одного з редакторів і автор повинен дочекатися підтвердження того, що редактор отримав файл. Якщо редактор вирішив, що ваша робота не підходить до цього журналу, то він досить швидко надішле відповідь-відмову. В іншому випадку він надішле її анонімному рецензенту, якого він сам вибере.

Термін розгляду статті журналом може тривати до трьох місяців. В цей час можна писати іншу статтю. Через три місяці, якщо немає відповіді, потрібно написати листа і нагадати про себе, оскільки в редакції статтю можуть загубити. Є три можливих варіанта відповіді від редакції: відхилити, прийняти, направити на доопрацювання. Коли стаття рекомендується на доопрацювання, лист містить зауваження. Якщо пощастить, то листи з відмовою теж можуть містити рекомендації щодо усунення недоліків статті. Ці зауваження можуть стосуватися як суті статті, її структури, так і стилю мови і граматики. Після доопрацювання статті в максимально короткий термін, стаття подається до редакції вдруге. Якщо у редактора немає більше зауважень до надісланого матеріалу, він надсилає позитивну відповідь, підтверджуючи тим самим прийняття статті до друку. Після цього треба чекати коли вони надрукують. Це може бути або 2–3 місяці або і рік, залежно від журналу. Що робити, коли редакція відмовила в публікації? В цілому, відмова журналу у публікації – явище нормальне не тільки на науковців-початківців, але і для досвідчених науковців. Потрібно усувати виявлені в статті недоліки і шукати інший журнал, який прийме цю статтю. Є дослідження, присвячені вивченню основних причин відмови у публікації статей англійськими журналами. Серед цих причин [1, с. 167]:

1. Відсутність теоретичної частини, яка має служити каркасом і путівником у формулюванні пошукових питань, гіпотез і відповідей.

2. Теорія не пов'язана з практичною частиною.

3. Неповна теоретична частина.

4. Недостатньо обґрунтована доцільність дослідження.

5. Загальна структура статті і послідовність викладення матеріалу.

6. Непрофесійний стиль викладення матеріалу.

7. Невідповідний методологічний підхід.

8. Невідповідність спеціалізації журналу.

9. Увага на методології, а не результатах (крім статей, присвячених методологічним проблемам).

10. Висновки не відповідають результатам дослідження.

11. Використання одних і тих самих даних і результатів дослідження для декількох публікацій.

Мова йде про намагання науковців мати декілька публікацій шляхом незначної модифікації одного і того ж тексту і використання різних назв для цих публікацій.

Однією з причин відхилення робіт українських науковців може бути не відповідність формальним показникам. Особливе місце серед цих показників займає загальні наукові тенденції і список літератури. Робота може бути відхилена лише тому, що тематика статті просто невідома західному читачу. Шанси відхилення роботи збільшуються ще більше, сміливо можна говорити до 100 %, якщо в статті список літератури містить лише українські і російські джерела, і немає жодного посилання на іноземні публікації за темою дослідження.

Виникає питання – чи хтось не скористається вашими результатами і не присвоїть їх собі? Щоб цього не сталося існує система електронних препринтів, наприклад статті з фізики, математики, комп'ютерних наук попередньо публікуються на arxiv.org і лише потім надсилаються до журналів. Для робіт з економіки препринти розміщуються на сайті heres.org. Препринт забезпечує ваше право першості на випадок можливих конфліктів. Крім того на препринт можна посилатися як на повноправну публікацію.

Таким чином, на публікацію однієї статті (першої) йде приблизно один рік: 4–6 місяців на написання, 3–4 місяці на процес рецензування і 2–3 місці на сам друк, хоча ця цифра залежить від журналу і може сильно змінюватися. Найважча опублікована робота – це перша. Потім простіше не буде, але звикається. Як тільки у вас буде хоч одна опублікована робота, то до вас зміниться відношення у редакторів і рецензентів і друкуватися буде легше. З часом вам будуть пропонувати статті на рецензію, а також, якщо ваш h-індекс досягне деякого рівня, пропонувати ввійти до редколегії журналів.

Мета публікацій за кордоном. Тепер виникає природне питання, яке кожен може поставити сам собі – а для чого потрібно публікувати свої праці за кордоном, якщо є багато україномовних і російськомовних журналів? Для чого ці всі напруження, якщо необхідні бали у рейтинговій системі можна легко набрати за рахунок іншої, часто ненаукової діяльності?

На це питання можна відповісти з різних точок зору. Першою причиною може бути відсутність спеціалізованих журналів в Україні і сусідніх російськомовних країнах, що ускладнює публікацію необхідних для захисту кандидатської чи докторської дисертації статей. Якщо для соціальних і економічних наук ця причина не є актуальною, тому що вітчизняні журнали багатопрофільні, то для точних наук ця проблема більш очевидна.

Іншою причиною є вартість публікацій. Публікації у вітчизняним низько рейтингових журналах платні, в той час, як більшість рейтингових англomовних журналів з різних дисциплін є безкоштовними. Плата може братися за відкритий доступ до статті. Тобто у випадку з англomовними журналами за ознайомлення зі статтею зазвичай платить читач. Проте окремі журнали змінили свою політику і надають автору можливість самостійно внести визначену суму на рахунок журналу з метою більш широкого розповсюдження результатів своїх досліджень.

Ще одним аргументом на користь публікації за кордоном є наукова кар'єра в престижному іноземному університеті або дослідницькому центрі. Багато вчених з України успішно працюють в університетах США, Канади і Європи. Їх шлях туди у всіх був однаковий – публікації в серйозних журналах, спільні проекти, запрошення на роботу. Також іноземні гранти на дослідження неможливо отримати без публікацій у впливових журналах.

Висновки. Схематично розглянуто найпростіший алгоритм публікації наукових статей в рейтингових іноземних журналах. Зрозуміло, що в кожній галузі знань можлива своя специфіка, але в цілому запропонована схема працює і перевірена авторами на практиці. Проте, слід зауважити, що публікації статті обов'язково повинно передувати отримання наукового результату, який зацікавить міжнародну наукову спільноту.

Література

1. Cummings L.L., Frost P.J. (eds.). Publishing in Organizational Sciences. USA: SAGE, 1995.
2. Fayolle A. Wright M. How to Get Published in the Best Entrepreneurship Journals: A Guide to Steer Your Academic Career. Edward Elgar Publishing, 2014. 288 p.
3. Kent St. Pierre E. A commentary on 'Publish or Perish': Is this really a viable set of options. Accounting Education : An International Journal. 2007. Vol. 16, No 3. 255–257 pp.
4. Öchsner A. Introduction to Scientific Publishing, SpringerBriefs in Applied Sciences and Technology. Springer, 2013. 96 p.

Надійшла 07.11.2014; статтю представляє д. ф.-м. н. Бедратюк Л. П.